

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Pierre Rosanvallon
Democratie en tegendemocratie

Boom/Stichting Internationale Spinozaprijs | 2012 | 176 pp. | € 14,95 |

ISBN 9789461050175

Complicering helpt democratie vooruit

door *Jozef Waanders*

De auteur studeerde geschiedenis aan de Universiteit Utrecht en studeert momenteel filosofie aan de KU Leuven. Daarnaast loopt hij stage bij de CDA-delegatie in het Europees Parlement.

L'existence précède l'essence, luidt het beroemde adagium dat de kern van Jean-Paul Sartres existentialisme omvat. De menselijke existentie gaat aan haar essentie vooraf; de mens definieert zijn eigen werkelijkheid. Deze opvatting lijkt door de Franse historicus en filosoof Pierre Rosanvallon te zijn overgenomen in zijn denken over de democratie. Die heeft in zijn ogen namelijk geen geschiedenis, maar *is* een geschiedenis. De essentie van de democratie is gelegen in haar geschiedenis; in de vele vormen en experimenten die de democratie daarin heeft aangenomen.

Daarmee houdt de vergelijking met veel van zijn Franse vakgenoten echter ook onmiddellijk op. De Franse filosofie is nogal eens gezwichd voor het totalitarisme (niet in de laatste plaats diezelfde Sartre), omdat

het de onvolmaaktheid van de democratie niet wenste te accepteren. Rosanvallon blijkt daarentegen juist een pleitbezorger van die democratie, ondanks dat hij nuchter genoeg blijft om haar complexiteit en tekortkomingen te erkennen.

Ook onderscheidt Rosanvallon zich van analytische politieke denkers die naar een essentie of ideaalbeeld van de democratie op zoek zijn (zoals John Rawls of Jürgen Habermas). Rosanvallon vertrekt in zijn denken niet vanuit een ideaal, maar vanuit de realiteit. Hij ziet de geschiedenis immers niet als omweg, maar als de kern van de democratie. Zij is nooit af, maar een voortdurend proces van werk in uitvoering, een permanente reorganisatie van het sociale leven.

Die visie schemert regelmatig door in de net verschenen bundel *Democratie en tegendemocratie*. Het boek behelst, naast de inleidingen op het drieluik dat de auteur recentelijk publiceerde (*La contre-démocratie* in 2006, *La légitimité démocratique* in 2008 en *La société des égaux* in 2011), ook een inleiding op het denken van Rosanvallon door politiek historicus Ido de Haan, een tweegesprek tussen Rosanvallon en Frank Meester,

belang lijkt niet meer verder te reiken dan het toezicht op de oneigenlijke wijze waarop deelbelangen zich meester kunnen maken van publieke instellingen en voorzieningen. De instituties van de democratie worden minder belangrijk, de sociale verhoudingen waarin democratie tot stand kon komen nemen haar plaats in: 'Het leven van democratieën breidt zich dus steeds meer uit voorbij de electorale-vertegenwoordigende sfeer.' Het proces dat Rosanvallon beschreef in *La contre-démocratie*, waarin het volk zich als toezichthouder en rechter manifesteert, maakt daarvan deel uit.

Daarbij komt de crisis van de ideologieën, die zich hebben teruggetrokken en de politieke orde dus niet langer legitimeren. Een rechtvaardiging waarvoor de politieke orde nu dus de middelen in zichzelf dient te vinden. Rosanvallon probeert het democratisch potentieel van deze instituties te onderzoeken. Daarvoor is de democratie volgens hem gebaat bij complicering. Tocqueville had bij de komst van de democratische wereld opgemerkt dat de regering eenvoudiger wordt: alleen het aantal maakt de wet en het recht uit, stelde hij. Rosanvallon stelt nu: 'Vandaag de dag moeten we precies het omgekeerde zeggen. Het belangrijkste feit is dat de democratie complexer wordt.' Er bestaat namelijk in toenemende mate een spanning tussen een realistisch beslissingsprincipe (de meerderheid) en een noodzakelijkerwijs veeleisender rechtvaardigingsprincipe (de unanimité). Van de democratie wordt immers verwacht dat zij een samenleving van gelijke individuen inricht, én een regime van de collectieve soevereiniteit installeert. Rosanvallon gelooft dat deze instituties daartoe in staat zullen zijn: 'Een nieuw continent, dat van de *indirecte democratie*, zal in staat zijn zich (...) op te bouwen om de

tekortkomingen van de electorale-vertegenwoordigende democratie te corrigeren en te compenseren.'

Zijn recentste werk, *La société des égaux*, is ingegeven door de zorgen die Rosanvallon zich maakt over de teloorgang van het egalitarisme, en het verlies van de mobiliserende kracht die het gelijkheidsideaal doorgaans had. Solidariteit als maatschappelijk ideaal heeft meer en meer plaatsgemaakt voor individualisme, aldus Rosanvallon. In de inleiding op dit werk, 'De crisis van de gelijkheid', stelt hij dat de burgers hun vermogen tot interveniëren vergroten en hun aanwezigheid versterken. Dat ze streven naar de uitbreiding van vrijheden en installering van machten die de algemene wil dienen. Rosanvallon: 'Maar dat politieke volk, dat steeds sterker zijn stempel drukt, vormt sociaal steeds minder een geheel. Het politieke burgerschap wint terrein, terwijl het sociale burgerschap terrein verliest.' De toenemende ongelijkheid is volgens hem zowel de aanwijzing als de stuwende kracht achter deze tweesplitsing, die op termijn het democratische stelsel zou kunnen doen wankelen. 'Niets is dus urgenter dan die idee van gelijkheid een nieuwe basis geven', stelt hij daarom. 'Om deze zaak tot een goed einde te brengen stel ik voor weer te vertrekken vanuit de geest van gelijkheid zoals die gevormd was in de Amerikaanse en Franse Revolutie. Gelijkheid werd toen in de eerste plaats begrepen als een relatie, als een manier om een samenleving te vormen, het gemeenschappelijke voort te brengen en te laten leven. Ze werd als een democratische kwaliteit beschouwd en niet alleen als een maatregel voor de verdeling van rijkdommen.' Hij hoopt daarom op een *integrale democratie*, die de uitkomst is van een wederzijdse doordringing van de lange tijd

